

Key words: *complex analysis, methodological knowledge, level of methodological knowledge, the subject of complex analysis, complex analysis method.*

УДК 378.147:811.111-26

І. М. Лобачова

Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ КАРТ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Досліджено розвиток та вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців за допомогою використання створених ними концептуальних карт. З'ясовано сутність терміна «іншомовна комунікативна компетенція» та шляхи її вдосконалення. Охарактеризовано принципи використання концептуальних карт у процесі навчання іноземної мови. Визначено їхню роль у підвищенні англomовної комунікативної компетентності студентів вишів. Зроблено висновок, що розробка концептуальних карт англійською мовою є ефективним наочним методом навчання, який допомагає студентам обговорити будь-яку іншомовну тему і продуктивно мислити.

Ключові слова: *іншомовна комунікативна компетентність, іншомовна комунікація, інноваційні методи, когнітивна діяльність, концепт, концептуальна карта, наочні методи навчання, розумна карта.*

Постановка проблеми. Реформування сучасної системи освіти передбачає зміни в навчанні іноземної мови. Згідно з вимогами Концепції мовної освіти, Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти та інших державних нормативних документів, навчання студентів іноземної мови акцентовано на формування іншомовної комунікативної компетенції. Сучасні умови ринку праці вимагають від організації навчального процесу у виші надавати більше уваги формуванню професійних умінь і навичок. Це означає, що навчання іноземної мови у ВНЗ повинно мати не лише комунікативно-орієнтований характер, але й професійно-спрямований. Такий підхід сприяє розширенню свідомості та світосприймання студента, його професійної культури й компетентності, формуючи розуміння культурного багатогранного світу. Крім того, іноземна мова має значний потенціал для творчого розвитку особистості, а її вивчення сприяє розвитку професійної самосвідомості студентів і їхньої особистої задоволеності освітнім процесом. До того ж, використання іноземної мови як засобу спілкування розширює можливості ділових і особистісних контактів майбутнього фахівця, його працевлаштування та безпосередньо впливає на його конкурентоспроможність. Також вивчення іноземної мови сприяє формуванню цілісної картини світу, допомагаючи об'єднувати у свідомості студентів інформацію, одержану з інших курсів, бо часто навчальний матеріал вимагає від них переробки, переосмислення вже відомої інформації, яку подано рідною й іноземною мовами [3].

Аналіз актуальних досліджень. Відтак проблема розвитку та вдосконалення іншомовної комунікативної компетенції залишається відкритою, не дивлячись на наявні наукові праці з цієї теми. Дослідженням специфіки комунікативних явищ займалися такі науковці, як Д. Агольцова, М. Бовтенко, І. Гречихін, В. Дем'янков, Ю. Караулов та ін. Проблему формування та тестування іншомовної комунікативної компетенції розглянули С. Балуян, О. Васильєва, Г. Литвиненко, Л. Невірко та ін., а розвиток лексичної компетенції привернув увагу І. Баценко, С. Шатілова, Г. Китайгородської, М. Шмітта та ін. **Актуальність** окресленої теми зумовлено відсутністю комплексного аналізу проблеми вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців за допомогою створення концептуальних карт іноземною мовою.

Метою статті є дослідження розвитку та вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності студентів за допомогою використання створених ними концептуальних карт. Поставлена мета передбачає виконання таких завдань: 1) з'ясувати сутність терміна «іншомовна комунікативна компетенція» та шляхи її вдосконалення; 2) охарактеризувати принципи використання концептуальних карт у процесі навчання іноземної мови; 3) визначити їхню роль у підвищенні англомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети й розв'язання зазначених завдань використано такі методи дослідження, як аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, які допомогли проникнути в сутність окресленої проблеми, логічно перейти від однієї, менш загальної думки (поняття), до іншої, більш загальної.

Виклад основного матеріалу. У сучасній лінгвістиці, психолінгвістиці, соціолінгвістиці, методиці навчання іноземної мови та педагогіці термін «мовна компетенція» позначає особистісну мовну здатність індивіда сприймати та виробляти необмежену кількість грамотних у мовному відношенні речень за допомогою засвоєних мовних знаків і принципів їх побудови. Це також сукупність не лише знань фонетичних, лексичних, граматичних і текстуальних особливостей мовної системи, а й уміння вправно оперувати ними в процесі природної комунікації. Крім того, мовна компетенція консолідує в собі такі дві компетенції, як організаційна, що складається з граматичної та текстуальної, і прагматична, яка об'єднує соціолінгвістичну та іллокутивну [2].

Зауважимо, що в розробленій в Страсбурзі (1996 р.) загальноєвропейській директиві «Загальноєвропейські компетенції володіння іноземною мовою: вивчення, викладання, оцінка» чітко визначено параметри та критерії оцінювання рівнів володіння мовою і комунікативною компетенцією, у складі якої виокремлюють такі види, як лінгвістична, соціолінгвістична, дискурсивна, соціокультурна, соціальна і

стратегічна. Мовна ж компетенція розуміється як знання і здатність використовувати формальні засоби для створення граматично правильних і зв'язних висловлювань, і в її складі виділяють лексичну, граматичну, семантичну й фонологічну компетенції [4].

Мовну компетенцію розглядають як сукупність лінгвістичних знань і вмінь, необхідних особистості для ефективної комунікації. Володіння мовною компетенцією передбачає засвоєння категорій і одиниць мови, їхніх функцій, усвідомлення закономірностей і правил функціонування мови. Так, комунікативна компетенція – це органічна сукупність мовних знань, умінь і навичок у сфері мовленнєвої комунікації, що зумовлює найбільший комунікативний ефект. Також важливу роль відіграє соціокультурна компетенція, яка передбачає володіння знаннями культурних особливостей носіїв мови, що вивчається, їхньої поведінки, звичаїв, традицій, менталітету, а це також є важливою складовою інтерактивної комунікації.

Метою навчання англійської мови є формування в майбутніх фахівців високої комунікативної компетенції, що дозволяє отримувати повну інформацію під час читання іншомовних джерел, уміння правильно розуміти англійськомовного комуніканта й зв'язно висловлювати свої думки як в усній формі, так і писемній.

Для досягнення такої мети в навчально-виховному процесі використовують інноваційні методи навчання, які допомагають розвивати й удосконалювати професійну іншомовну комунікативну компетентність особистості. Нові інформаційно-освітні технології на основі комп'ютерних засобів значно уможливають підвищення ефективності іншомовного навчання. Прикладом цього є використання наочних методів і засобів навчання, створених на комп'ютерах із програмним забезпеченням Inspiration Software®'s Inspiration® 9 [5]. Зауважимо, що «образне іншомовне мислення – це такий стиль навчання, де будь-який студент краще усвідомлює і запам'ятовує інформацію іноземною мовою лише тоді, коли певні положення, слова й поняття пов'язано із зображеннями» [1]. Крім того, доведено, що людина краще запам'ятовує інформацію, коли бачить її.

У цій розвідці ми звертаємо увагу на створення *концептуальних карт* (Concept Mapping) як один із видів графічної організації іншомовної навчальної інформації. Концептуальні карти використовують для того, щоб допомогти студентам організувати та виявити зв'язок між поняттями певної теми. В основу такої карти покладено головне поняття (концепт), яке в процесі її побудови розширюється. Це, насамперед, дає можливість продемонструвати, як основна ідея може бути розподілена на конкретні теми.

Наголосимо, що перевагами застосування концептуальних карт у навчальному процесі, зокрема навчанні іноземної мови, а саме розвитку й удосконаленні іншомовної лексичної та комунікативної компетенцій, є:

- 1) допомога студентам в обговоренні та створенні нових ідей;

2) заохочення студентів відкрити для себе нові поняття та положення, які поєднують їх;

3) дозволяє студентам більш чітко висловлювати думки, погляди та подавати інформацію;

4) допомога студентам в інтегруванні нових понять із уже вивченими, відомими;

5) дозволяє студентам збагатити своє знання з будь-якої теми й оцінити отриману інформацію тощо [5].

Розглянемо деякі теоретичні аспекти побудови концептуальної карти. Так, карти такого типу зазвичай ієрархічні, з підпорядкованими поняттями, що впливають з основного концепту або думки. Цей тип графічного органайзера, головна функція якого – допомогти організувати інформацію на папері чи екрані комп'ютера, щоб покращити її запам'ятовування, засвоєння, аналіз або застосування, як правило, завжди дозволяє змінити або додати нові поняття. Зазначимо, що позиція концепту на карті може безперервно змінюватися, але в той самий час підтримується зв'язок з іншими поняттями на карті.

Для того, щоб розпочати створення такої карти, оберіть головну ідею, тему або питання, на якому ви хотіли б зосередитися чи яке має бути вирішене, або висновок, який повинен бути досягнутий. Як тільки тема чи питання визначені, акцентуємо увагу на ієрархічній структурі концептуальної карти та визначаємо ключові поняття, які пов'язані та співвідносяться з вашою головною думкою і класифікуємо їх. Так, загальні концепти становимо на першому місці, а потім поєднуємо їх із більш конкретними поняттями. Закінчуємо побудову карти поєднанням концептів – створенням зв'язних фраз і висловлювань. Тільки-но основні зв'язки між поняттями встановлено, додаємо перехресні посилання, які з'єднують концепти в різних областях карти, для додаткової ілюстрації відносин і зміцнення розуміння і знань студента з окресленої теми.

Отже, якщо концептуальні карти створені правильно й чітко, вони стають для студентів потужним засобом досягнення високого рівня когнітивної діяльності. Для викладача ж концептуальна карта – це не просто засіб навчання, а й ідеальний спосіб оцінки зросту досягнень і знань студентів. Коли студенти створюють концептуальні карти, вони повторюють поняття, використовуючи свої власні слова, і співставляють неправильні ідеї та концепти. Викладачі ж, насамперед, здатні бачити те, чого студенти не розуміють, забезпечуючи точний, об'єктивний спосіб оцінки тих областей, у яких студенти ще повністю не розуміють поняття.

Комп'ютерні програми Inspiration Software®'s Inspiration®, Kidspiration® і Webspiration Classroom™ містять усі види діаграм, а це допомагає студентам із легкістю створити концептуальні карти та дає можливість додавати нові поняття та поєднати їх, як вони вважають за

потрібне. Крім того, програми Inspiration, Kidspiration і Webspiration Classroom у своєму складі мають різні приклади концептуальних карт, шаблонів і планів уроків, щоб продемонструвати користувачу, як саме картографування й використання інших графічних органайзерів може бути легко інтегровано в навчальну програму для підвищення якості навчання, розуміння і навичок письма.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, створення концептуальних карт іноземною мовою значно впливає на розвиток і вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Студенти, працюючи з іншомовним лексичним матеріалом, отримують знання і набувають лексичних умінь до розвитку мовних (через формування лексичних навичок). Вивчаючи певні англомовні поняття, у студентів спостерігається розвиток навичок роботи з лексичним матеріалом (бо чим більше операцій виконується зі словом, тим краще воно запам'ятовується, а це, насамперед, створює передумови для подальшої інтерактивної комунікативної діяльності), після чого вони набувають здатність до оперування опанованими лексемами в мовленнєвій діяльності.

Розробка концептуальних карт англійською мовою є ефективним наочним методом навчання, що допомагає студентам обговорити будь-яку іншомовну тему і продуктивно мислити. Такі карти особливо корисні на етапі занотовування матеріалу іноземною мовою, що уможлиблює процес самостійного мислення студентів і будування своїх думок відповідно до поняття або теми.

Робота з концептуальними картами надає викладачу можливість контролювати процес мислення студентів стосовно певної англомовної теми. Викладач також має змогу з'ясувати попередній рівень знань студентів і те, як їм зрозуміло іншомовний матеріал, що викладається, запропонувавши останнім створити концептуальні карти іноземною мовою.

У подальших студіях заплановано продовжити дослідження заявленої проблеми в руслі використання інфографіки для розвитку та вдосконалення іншомовної мовленнєвої компетентності здобувачів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лобачова І. Розвиток іншомовної мовленнєвої компетентності студентів за допомогою створення розумних карт / Лобачова Ірина // Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць / за заг. ред. проф. В. І. Сипченка. – Вип. LXIX. – Слов'янськ : ДДПУ, 2014. – С. 161–168.

2. Михайличенко Ю. В. Формирование англоязычной коммуникативной компетенции будущих журналистов с использованием электронных СМИ [Электронный ресурс] / Ю. В. Михайличенко // Филология и литературоведение. – 2015. – № 1. – URL : <http://philology.snauka.ru/2015/01/1136>

3. Уварова А. К. Развитие профессиональной англоязычной компетенции при подготовке специалистов сферы туризма [Электронный ресурс] / А. К. Уварова. – Режим доступа :

<http://pps.kaznu.kz/2/Main/FileShow2/15592/109/3/1/0/>

4. Common European Framework of Reference for Languages : Learning, Teaching, Assessment. – Language Policy Unit, Strasbourg, 1971. – 260 p.

5. How to use a Concept Map to organize and comprehend information [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.inspiration.com/visual-learning/concept-mapping>

РЕЗЮМЕ

Лобачёва И. Н. Имплементация концептуальных карт для повышения иноязычной коммуникативной компетентности будущих специалистов.

Исследовано развитие и совершенствование иноязычной коммуникативной компетентности будущих специалистов посредством использования созданных ими концептуальных карт. Выявлена сущность термина «иноязычная коммуникативная компетенция» и пути ее совершенствования. Охарактеризованы принципы использования концептуальных карт в процессе обучения иностранному языку. Определена их роль в повышении англоязычной коммуникативной компетентности студентов вузов. Сделан вывод, что разработка концептуальных карт на английском языке является эффективным наглядным методом обучения, который помогает студентам обсудить любую иноязычную тему и продуктивно мыслить.

Ключевые слова: иноязычная коммуникативная компетентность, иноязычная коммуникация, инновационные методы, когнитивная деятельность, концепт, концептуальная карта, наглядные методы обучения, умная карта.

SUMMARY

Lobachova I. Implementation of Concept Maps to Improve Foreign Communicative Competence of Future Specialists.

The development and improvement of foreign language communicative competence of future specialists using concept maps created by them are studied. The essence of the term «foreign language communicative competence» and the ways to improve it are determined. The principles of the use of concept maps in learning a foreign language are characterized. And their role in increasing the English language communicative competence of students of higher schools is defined.

It is concluded that the development of concept maps in English is an effective visual method of teaching that helps students to discuss any foreign topic and develop productive thinking. If the concept maps are created correctly and clearly they'll become a powerful tool for students to achieve high-level cognitive activities. The concept map for a teacher is not just a learning tool, but also an ideal way to evaluate achievements and knowledge of students. When students create concept maps they repeat the concepts using their own words and compare wrong ideas and concepts. Teachers are able to see what the students do not understand, providing accurate, objective way to evaluate those fields of knowledge in which students do not fully understand the concept. Computer programming as Inspiration Software®'s Inspiration®, Kidspiration® and Webspiration Classroom™ contain all kinds of diagrams and this helps students to create concept maps easily and give opportunities to add new concepts and connect them as they want to do it. In addition, the program Inspiration, Kidspiration and Webspiration Classroom consist of various examples of concept maps, templates and lesson plans to show the user how the mapping and the use of other graphic organizers can be easily integrated into the curriculum to increase learning, understanding and writing skills. Students working with foreign language lexical material gain knowledge and acquire lexical skills to the development of language ones (through the formation of lexical skills). Studying certain English concepts, it is observed the development of student working skills with lexical material (the more operations are performed with the word, the better it is remembered, but it is primarily a prerequisite for further interactive

communicative activity), after which they have the ability to use mastered lexemes in speech activity. Working with concept maps allows teachers to monitor students' thinking process regarding specific English topics. The teacher can also find out the previous level of students' knowledge and how they understand a foreign language material that are taught by proposing them to create the concept map in foreign language.

Key words: *foreign language communication, foreign language communicative competence, innovative tools, cognitive activity, concept, concept map, visual teaching methods, mind map.*